

การใช้ตำราหรือผลงานวิชาการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเสริฐ ทองเจริญ

ราชบัณฑิต สาขาแพทยศาสตร์
ที่ปรึกษาคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
ที่ปรึกษามรควบคุมโรค
บรรยายที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

ตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์

ผลการสอน

มีชั่วโมงสอนประจำวิชาใดวิชาหนึ่ง ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย และมีความชำนาญในการสอน โดยผ่านการประเมินจาก อ.ก.ม. มหาวิทยาลัยหรือสถาบัน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ม. กำหนด

ผลงานทางวิชาการ ประกอบด้วย

1. เอกสารประกอบการสอนที่ผลิตขึ้นไม่น้อยกว่า 1 วิชา ซึ่งมีคุณภาพดี และได้ใช้ประกอบการสอนมาแล้ว และ
2. งานแต่ง เรียบเรียง แปลหนังสือ หรือเขียนบทความทางวิชาการซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.ม. กำหนดมาแล้ว หรือ
3. ผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพดี และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.ม. กำหนดมาแล้ว ทั้งนี้ ไม่นับงานวิจัยที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใดๆ หรือ
4. มีผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ซึ่งมีคุณค่าเทียบได้กับข้อ 2. หรือ 3.

ตำแหน่งรองศาสตราจารย์

ผลงานทางวิชาการ ประกอบด้วย

1. เสนอเอกสารคำสอนที่ผลิตขึ้นไม่น้อยกว่า 1 วิชา ซึ่งมีคุณภาพดี และได้ใช้ประกอบการสอนมาแล้ว และ
2. งานแต่ง เรียบเรียง แปล ตำรา หรือหนังสือที่ใช้ประกอบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งมีคุณภาพดีและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ตามเกณฑ์ ที่ ก.ม. กำหนดมาแล้ว หรือ
3. ผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพดี และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ตามเกณฑ์ ที่ ก.ม. กำหนดมาแล้ว ทั้งนี้ ไม่นับงานวิจัยที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใดๆ หรือ
4. มีผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ที่สามารถประเมินคุณค่าเทียบได้กับผลงานทางวิชาการตามข้อ 2 หรือ 3

ผลงานทางวิชาการตามข้อ 2, 3 และ 4 จะต้องมีค่ากับผลงานที่ได้เคยใช้สำหรับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์มาแล้ว ทั้งนี้ต้องมีผลงานทางวิชาการที่เพิ่มขึ้น

ตำแหน่งศาสตราจารย์

ผลงานทางวิชาการ ผู้ขออาจเสนอผลงานทางวิชาการได้ 2 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1

- 1.1 เสนองานแต่ง เรียบเรียง ตำรา หรือหนังสือที่ใช้ประกอบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่า 1 เล่ม ซึ่งมีคุณภาพดี**ดีมาก** และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ตามเกณฑ์ที่ ก.ม. กำหนดมาแล้ว และ
- 1.2 ผลงานวิจัยซึ่งมีคุณภาพ**ดีมาก** และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.ม.กำหนดมาแล้ว ทั้งนี้ ไม่นับงานวิจัยที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใดๆ หรือ
- 1.3 มีผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ที่สามารถประเมินคุณค่าเทียบได้กับผลงานทางวิชาการตามข้อ 2.

วิธีที่ 2

- 2.1 เสนองานแต่ง เรียบเรียง ตำรา หรือหนังสือที่ใช้ประกอบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่า 1 เล่ม ซึ่งมีคุณภาพ**ดีเยี่ยม** และได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ตามเกณฑ์ที่ ก.ม. กำหนด มาแล้ว **หรือ**
- 2.2 ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ**ดีเยี่ยม** ซึ่งได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ ตามเกณฑ์ที่ ก.ม. กำหนดมาแล้ว ทั้งนี้ไม่นับงานวิจัยที่ทำเป็นส่วนของการศึกษาเพื่อรับปริญญาหรือประกาศนียบัตรใด ๆ **หรือ**
- 2.3 มีผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่น ที่มีคุณภาพอยู่ในระดับ**ดีเยี่ยม**

ตำรา งานวิจัย และงานวิชาการในลักษณะอื่น ตามข้อ 1.1, 1.2, 1.3 และ 2.1, 2.2, 2.3 จะต้องมีค่ากับผลงานที่ได้เคยใช้สำหรับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ และรองศาสตราจารย์มาแล้ว ทั้งนี้ จะต้องมีผลงานทางวิชาการที่เพิ่มขึ้น หลังจากได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ด้วย

คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ

ผลงานทางวิชาการ	คำจำกัดความ
1. เอกสารประกอบการสอน	หมายถึง เอกสารหรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่สะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ
2. เอกสารคำสอน	หมายถึง เอกสารคำบรรยายหรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยที่สะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ และมีความสมบูรณ์กว่าเอกสารประกอบการสอน

เอกสารวิชาการ

- ❖ เอกสารประกอบการสอน
- ❖ เอกสารคำสอน
- ❖ หนังสือหรือตำรา
- ❖ ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ (ไม่ใช่บทความย่อ)
- ❖ ผลงานในลักษณะอื่น
(งานแปล สิ่งประดิษฐ์ ซีดี งานสร้างสรรค์ งานศิลปะ ประพันธ์เพลง บทละคร บทภาพยนตร์ ภาพเขียน ภาพถ่าย ฯลฯ)
- ❖ บทความทางวิชาการ (ไม่ใช่ความรู้ทั่วไปสำหรับประชาชน บทความในหนังสือพิมพ์ ฯลฯ)

เอกสารประกอบการสอน (Lecture outline)

หมายถึงเอกสารหรือสื่ออื่นๆที่ใช้ประกอบการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่สะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชา และวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ

อาจจะตีพิมพ์ ใช้สำเนาพิมพ์เย็บเล่ม

แจกจ่ายประกอบ

การสอนปัจจุบันนี้อาจารย์บางท่านใช้ เพาเวอร์ พ้อยท์

เอกสารคำสอน หรือบันทึกการสอน (Lecture note)

หมายถึงเอกสารคำบรรยายหรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้ในการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่สะท้อนให้เห็นเนื้อหาวิชาและวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ

และมีรายละเอียด และมีความสมบูรณ์มากกว่าเอกสารประกอบการสอน โดยจะมีความสมบูรณ์ใกล้เคียงกับหนังสือหรือตำรา แต่อาจจะไม่ได้ตีพิมพ์เป็นเล่มสมบูรณ์แบบ โดยโรงพิมพ์ หรือสำนักพิมพ์อย่างเป็นทางการก็ได้

คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ	
ผลงานทางวิชาการ	คำจำกัดความ
3. บทความทางวิชาการ	หมายถึง งานเขียนซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ชัดเจนมีการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวตามหลักวิชาการ และมีการสรุปประเด็น อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่างๆ มาสังเคราะห์ โดยที่ผู้เขียนสามารถให้ทัศนะทางวิชาการของตนได้อย่างชัดเจน
4. ตำรา	หมายถึง เอกสารทางวิชาการที่เรียบเรียงอย่างเป็นระบบ อาจเขียนเพื่อตอบสนองเนื้อหาทั้งหมดของรายวิชา หรือเป็นส่วนหนึ่งของวิชา หรือหลักสูตรก็ได้ โดยมีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องและสะท้อนให้เห็นความสามารถในการถ่ายทอดวิชาในระดับอุดมศึกษา ในบางกรณีผู้เขียนอาจเสนอตำราในรูปของสื่ออื่นๆ เช่น ซีดีรอม หรืออาจใช้ทั้งเอกสารและสื่ออื่นๆ ประกอบกันตามความเหมาะสม

การพิจารณาคุณภาพตำราที่มีเกณฑ์กว้าง ๆ ดังนี้				
ลำดับที่	ประเภทผลงาน	ลักษณะของผลงานทางวิชาการจำแนกตามระดับคุณภาพ		
		ระดับดี	ระดับดีมาก	ระดับดีเยี่ยม
1.	อื่นๆ	เป็นตำราที่มีรูปแบบตามที่ ก.ม. กำหนด (หนังสือที่ รน 0202/ว.6 ลงวันที่ 29 ต.ค. 2527) มีเนื้อหาสาระทางวิชาการถูกต้อง สมบูรณ์และนำเสนอ เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ในระดับอุดมศึกษาเป็นอย่างดี	เป็นตำราที่มีรูปแบบตามที่ ก.ม. กำหนด (หนังสือที่ รน 0202/ว.6 ลงวันที่ 29 ต.ค. 2527) มีเนื้อหาทางวิชาการถูกต้อง สมบูรณ์และทันสมัย โดยจะต้องแสดงความคิดริเริ่ม และประสบการณ์อันก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างเห็นได้ชัด สามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปปฏิบัติได้	เป็นตำราที่มีรูปแบบตามที่ ก.ม. กำหนด (หนังสือที่ รน 0202/ว.6 ลงวันที่ 29 ต.ค. 2527) มีเนื้อหาทางวิชาการถูกต้อง สมบูรณ์และทันสมัย โดยจะต้องมีลักษณะ เป็นงานริเริ่มบุกเบิกทางวิชาการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเป็นผลงานที่มีประโยชน์ทางวิชาการอย่างกว้างขวาง จนเป็นที่เชื่อถือและยอมรับในวงวิชาการหรือวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ	
ผลงานทางวิชาการ	คำจำกัดความ
5. หนังสือ	หมายถึง เอกสารทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ไปสู่วงวิชาการ และ/หรือผู้อ่านทั่วไป โดยไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของหลักสูตร หรือต้องนำมาประกอบการเรียนการสอนในวิชาใดวิชาหนึ่ง ทั้งนี้ จะต้องเป็นเอกสารที่เรียบเรียงขึ้นอย่างมีเอกภาพมีรากฐานทางวิชาการที่มั่นคงและให้ทัศนะของผู้เขียนที่สร้างเสริมปัญญาความคิด และสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการให้แก่สาขาวิชานั้นๆ และหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ในบางกรณีผู้เขียนอาจเสนอหนังสือมาในรูปของสื่ออื่นๆ เช่น ซีดีรอม หรืออาจใช้ทั้งเอกสารหรือสื่ออื่นๆ ประกอบกันตามความเหมาะสม

หนังสือ

คำว่าหนังสืออาจจะเป็นหนังสือทางวิชาการหรืออาจเป็นตำราก็ได้ แต่ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นตำราเสมอไป เนื้อหาในหนังสือที่ไม่ได้ นับว่าเป็นตำรา เป็นการเรียบเรียงขึ้นเพื่อให้นักวิชาการด้วยกัน ได้อ่าน มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอความรู้ที่ตนได้ค้นพบมาใหม่ หรือนำเอาความรู้ที่ผู้อื่นได้ศึกษาเอาไว้รวบรวมแล้วนำมา เรียบเรียงเสนอในลักษณะที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายในการเรียบเรียง หนังสือ ผู้เรียบเรียงย่อมมีอิสระมากกว่าการเรียบเรียงตำรา เพราะไม่จำเป็นต้องพะวงว่าจะต้องอยู่ในกรอบของหลักสูตร ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะนำไปใช้เพื่อสอนตามหลักสูตรใดโดยเฉพาะ

หนังสือแบบเรียน

ถ้าเป็นหนังสือประเภทแบบเรียนยังมีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะเป็นหนังสือที่ได้รับการคัดเลือก และได้เขียน ได้พัฒนาขึ้นและผ่านทั้งการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านการทดลองใช้ ผ่านการทดสอบมาก่อนแล้ว จึงได้นำมาใช้ในการเรียนการสอนในระดับชั้นต่าง ๆ โดยเฉพาะ

คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ

ผลงานทางวิชาการ	คำจำกัดความ
6. งานวิจัย	หมายถึง งานค้นคว้าอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล หลักการหรือข้อสรุปรวมทั้งนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือเอื้อต่อการนำ วิชาการนั้นไปประยุกต์ มีลักษณะเป็นเอกสารที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา
7. ผลงานทางวิชาการ ในลักษณะอื่น	หมายถึง ผลงานอย่างอื่นที่มีเอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน หนังสือ บทความทางวิชาการ ตำราหรือ งานวิจัย โดยปกติหมายถึง สิ่งประดิษฐ์หรืองานสร้างสรรค์ อาทิ เครื่องทุ่นแรง ผลงานการสร้างสิ่งมีชีวิตพันธุ์ใหม่ วัสดุขึ้น หรือสิ่งก่อสร้าง ผลงานด้านศิลปะ ฯลฯ ผลงานทาง วิชาการดังกล่าวอาจบันทึกเป็นภาพยนตร์หรือแถบเสียงได้

คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ

ผลงานทางวิชาการ	คำจำกัดความ
7. ผลงานทางวิชาการ ในลักษณะอื่น (ต่อ)	รวมถึงงานแปลจากตัวงานต้นแบบที่เป็น งานวรรณกรรมหรืองานด้านปรัชญา หรือ ประวัติศาสตร์ หรือวิทยาการสาขาอื่นบางสาขาที่มีความสำคัญและทรงคุณค่าในสาขานั้นๆ ซึ่งเมื่อนำมาแปลแล้วจะเป็นการเสริมความก้าวหน้าทาง วิชาการที่ประจักษ์ชัด เป็นการแปลจาก ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย หรือจาก ภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ หรือแปลจาก ภาษาต่างประเทศหนึ่งเป็นภาษาต่างประเทศอีก ภาษาหนึ่ง

คำจำกัดความของผลงานทางวิชาการ

ผลงานทางวิชาการ	คำจำกัดความ
7. ผลงานทางวิชาการ ในลักษณะอื่น (ต่อ)	ผลงานทางวิชาการในลักษณะอื่นที่เสนอ จะต้องประกอบด้วย คำอธิบายที่ชี้ให้เห็นว่างาน ดังกล่าวทำให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการหรือ เสริมสร้างองค์ความรู้ หรือให้วิธีการที่จะเป็น ประโยชน์ต่อสาขาวิชานั้น และแสดงถึง ความสามารถในการบุกเบิกในสาขาวิชานั้น สำหรับผลงานที่มุ่งเชิงปฏิบัติจะต้องผ่านการพิสูจน์ หรือมีหลักฐานรายละเอียดต่างๆ ประกอบแสดงให้เห็นคุณค่าของผลงาน

หนังสือ-ตำราวิชาการที่ดีจะต้องมีลักษณะที่อย่างน้อยเจ็ด ประการด้วยกัน คือ

- ✓ เนื้อหาสาระครอบคลุมสิ่งที่จะต้องรู้ อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสมัย
- ✓ เรียบเรียงลำดับเนื้อหาอย่างมีระบบและเป็นระเบียบ
- ✓ ภาษาที่ใช้เรียบเรียงเป็นภาษาที่ดี คำย่อต่างๆถูกต้อง วรรคตอนเหมาะสม ไม่สับสน

- ❖ มีการอ้างอิงแหล่งที่มาชัดเจน อ้างอิงระบบสากลที่ถูกต้อง ติดตามค้นหาได้
- ❖ รูปแบบและการพิมพ์ถูกต้อง อ่านง่าย ชัดเจน การจัดวางรูปภาพ ตาราง เหมาะสม
- ❖ หาซื้อได้ไม่ยาก ราคาไม่สูงเกินกว่านักศึกษา หรือสามัญชนจะจัดซื้อจัดหาอ่านได้ มีแหล่งพิมพ์ โรงพิมพ์ สำนักพิมพ์ มีผู้พิมพ์โฆษณาถูกต้องตามพระราชบัญญัติ บอกรปี พ.ศ. ที่พิมพ์เผยแพร่ มีรหัสสากล ISBN รหัสห้องสมุด มีบรรณารักษะตรวจสอบความถูกต้อง

ตำราคืออะไร

- ❖ เอกสารทางวิชาการมีอยู่มากมาย จึงต้องทำความเข้าใจว่า
- ❖ อะไรคือตำรา
- ❖ อะไรไม่ใช่ตำรา
- ❖ ถ้าไม่ใช่ตำราแล้วคืออะไร

ตำราและเอกสารวิชาการ

หนังสือตำราและเอกสารวิชาการเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้เป็นแหล่งทางวิชาการนั้นมีอยู่หลายรูปแบบในทางวิทยาศาสตร์แต่ละประเภทจะมีส่วนประกอบที่คล้ายคลึงกัน สำหรับในทางสังคมศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ อาจจะมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป เนื่องจากเน้นเรื่องประพันธ์ศิลป์ มากกว่าเอกสารวิชาการทางวิทยาศาสตร์

หนังสือและตำราและเอกสารทางวิชาการจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นสื่อที่สามารถบรรจุองค์ความรู้ที่ต้องการทุก ๆ สาขาไว้ได้ บรรจุทั้งความคิด ทรรศนะและจินตนาการทุกรูปแบบของมนุษย์ที่จะถ่ายทอดเป็นอักษรได้ เป็นบทนิพนธ์และหรือแม้แต่รูปภาพที่จารึกลงในแผ่นกระดาษก็เรียกได้ว่าเป็นหนังสือหรือตำราหรือเอกสารวิชาการ

ตำราควรมีลักษณะจำเพาะ ดังต่อไปนี้

1. เป็นหนังสือที่มุ่งให้ความรู้
2. มีการลำดับขั้นตอน โดยไม่คำนึงเฉพาะศิลปะการประพันธ์
2. ใช้ศัพท์และสำนวนที่มีความหมายเชิงวิชาการ ไม่ใช่ภาษาพูด
4. ความรู้ที่บรรจุในหนังสือ นั้น จะต้องเป็นความรู้ที่คนในวงวิชาการเดียวกันรับรอง
5. ข้อความรู้ใด ซึ่งยังมีได้เป็นที่ประจักษ์แพร่หลายในวงวิชาการที่หนังสือนั้นนำมากล่าว จะต้องมีเหตุมีผลสนับสนุน

ตำรา เป็นสื่อที่วิชาการ
ใช้บอกเล่าถึงความรู้
ให้แก่นครุ ยามทำงามพิสดาร
ตำราดี ย่อมมีคุณค่า ชัดเจนอัน
ด้านใดที่อ่าน เสนออันมีคุณค่า
ตำราดี คือของใช้ที่งาม
ตำราดี อันเป็นที่เลื่อมใส
ตำราดี พลัดพลาญหายไป
ตำราดี เปิดปากพูดตามรู้
ตำราดี พิศระพุดดังไข่น้ำ
ตำราดี เสริมความดีให้กว้างไกล
ตำราดี ทายใส่ใจไว้รับดี
ตำราดี เสริมปัญญาให้แก่คนอีก
ตำราดี จึงประจักษ์แก่ใจอันดี
ตำราดีนั้น หัวใจครูสอนศิษย์ได้
ตำราดี เหนือสิ่งใดวิชาการ

ศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ นิตยกุล
สิงห์พิมพ์ 1 ธันวาคม 2537

ตำราและหนังสือ

Book of General Knowledge	หนังสือความรู้ทั่วไป
Textbook	ตำรา
Handbook	หนังสือคู่มือ
Manual - Instruction Manual - User's Guide	คู่มือการใช้อุปกรณ์
Monograph	ชุมนุมคำบรรยายเฉพาะเรื่อง
Symposium	ชุมนุมคำบรรยายหมู่
Reference book	หนังสืออ้างอิง
Proceeding	หนังสือประมวลการประชุม

Guidebook	หนังสือมัคคุเทศก์
Key book - Book of Taxonomy	หนังสืออนุกรมวิธาน
Dictionary	พจนานุกรม
Pictorial/Illustrated Dictionary	พจนานุกรมภาพ
Book of Glossary	คำอธิบายศัพท์
Pocket book	หนังสือฉบับกระเป๋
Synopsis	หนังสือสรุปความ หนังสือฉบับย่อ
Translating book	หนังสือแปล

หนังสือคู่มือ (Handbook และ Manual)

เป็นหนังสือที่รวมข้อเท็จจริงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ส่วนมากจะสั้น ๆ ให้คำตอบที่ไม่เกินเวลานัก คำนวณง่าย โดยมากเป็นคู่มือโดยเฉพาะแขนงวิชามากกว่าที่จะว่าด้วยเรื่องทั่วไป มีลักษณะคล้ายความรู้รอบตัวในแขนงวิชานั้น ๆ

หนังสือประมวลคำบรรยายหรือชุมนุมคำบรรยายต่าง ๆ ของการประชุมวิชาการ (Proceedings - Symposium)

เนื้อเรื่องประกอบไปด้วยเอกสารที่น่าสนใจในที่ประชุม สัมมนา หรือการประชุมของสมาคม สถาบัน รายงานสรุปผลการอภิปราย และรายงานกิจการ ถ้าเป็นเอกสารวิชาการที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ก็จะเรียกชื่อว่า Monograph มักจะไม่มีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจทาน มีแต่บรรณาธิการตรวจรูปแบบของเอกสารเท่านั้น

หนังสืออ้างอิงหรือหนังสืออุเทศ (Reference book)

มีความมุ่งหมายให้ใช้ค้นหาเรื่อง ข้อมูล หรือข่าวสารเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากกว่าที่จะให้อ่านโดยละเอียดทั้งเล่ม การจัดเรียงเรื่องตามลำดับอักษร ตามลำดับเหตุการณ์ จัดทำดัชนี โดยละเอียดจัดทำกรอ้างอิงไขว้ไปมา (cross reference)

หนังสือกุญแจ (Key book)

ในทางวิทยาศาสตร์บางสาขา เช่น พฤกษศาสตร์ สัตวศาสตร์ จุลชีววิทยา การจำแนกพวก จำแนกชนิด ตลอดจนการจำแนกสปีชีส์ มีความจำเป็นต้องอาศัยกุญแจไขจึงจะบอกได้แน่ชัด

ตำรา (Text book)

พจนานุกรม หรือพทานุกรม (Dictionary)

ประมวลบทความเฉพาะเรื่องหรือชุมนุมบทความเฉพาะเรื่อง (Monograph)

มีเรื่องราวเกิดขึ้นใหม่ ๆ นักวิชาการทั่วไปยากที่จะติดตาม มีทรงคุณวุฒิหลาย ๆ ท่านก็จะช่วยกันเขียนในแง่มุมต่างๆ เผยแพร่ออกไป ก่อนตีพิมพ์อาจมีการประชุมบรรยายกันก่อน แล้วตีพิมพ์ในเวลาใกล้เคียงต่อมา

หนังสือฉบับกระเป๋ (Pocket book)

เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในรูปแบบที่เล็กกะทัดรัดพกติดตัวไปอ่านตามที่ต่าง ๆ ได้สะดวก ส่วนมากจะทำเป็นปกอ่อน พิมพ์ด้วยกระดาษคุณภาพดีหรือปานกลาง หนังสือประเภทนวนิยาย นิยมจัดทำในลักษณะนี้เพื่อจัดจำหน่ายได้ในราคาถูก

หนังสือมัคคุเทศก์ หรือหนังสือนำเที่ยว

(Guidebook)

เป็นหนังสือที่ใช้คู่มือกับอักษรานุกรมภูมิศาสตร์แต่ขอบเขตแคบกว่า ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทาง เส้นทางคมนาคม ที่พัก ภูมิอากาศ สถานที่สำคัญ อาจมีประวัติย่อในเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยก็ได้ มีภาพและแผนที่ประกอบ

หนังสือชุมนุมย่อคำบรรยาย

(Book of Abstract)

รายงานของสมาคมหรือสถาบันทางวิชาการ มีการตีพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นวาระ

จึงได้รับการจัดเอาไว้ในประเภทของวารสาร

Journal

Periodical

Annals

Gazette

Transaction

Archive

งานแปล (Translating document)

การแปลถือเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง งานแปลที่ดีย่อมถือว่าเป็นเอกสารวิชาการเช่นกัน

อาจแปลจากภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่งมาเป็นไทย หรือแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ

ส่วนมากจะเป็นการแปลอังกฤษเป็นไทย หรือไทยเป็นอังกฤษ ผู้แปลที่ดีจะต้องเป็นผู้รู้ซึ่งทั้งสองภาษา มีพื้นฐานดีทั้งสองภาษา มีการสอดแทรกคำอธิบาย ความคิดเห็น ข้อวิพากษ์เป็นเชิงบาท

ตำรา

ตำราในหนังสือคู่มือการเตรียมบทความและรายงานทางวิทยาศาสตร์เพื่อตีพิมพ์ในวารสารของสำนักงาน

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง 2530 หน้า 5

บรรยายไว้ว่า ตำรา (Text books) คือหนังสือ

ซึ่งว่าด้วยความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่ง, เขียนขึ้นโดยมีข้อมูลที่ได้กลั่นกรองแล้วจากสิ่งพิมพ์ปฐมภูมิและอื่นๆ,

โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสอนให้รู้ถึงวิทยาศาสตร์ในสาขานั้นตามระดับต่าง ๆ แล้วแต่จุดประสงค์ของตำรา

ตามกำหนดของทบวงมหาวิทยาลัย (ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา - สกอ. กระทรวงศึกษาธิการ) ซึ่งปรากฏอยู่ในกระบวนการส่งเสริมการแต่งตั้งคณาจารย์ของทบวงมหาวิทยาลัยระบุว่า

ประเภทตำราที่ขอรับการส่งเสริม กำหนดไว้ 3 ประเภท คือ งานเขียน งานเรียบเรียง และงานแปล

ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละประเภทดังนี้

1. "งานเขียน"
2. "งานเรียบเรียง"
3. "งานแปล"

ตามคำอธิบายลักษณะของผลงานทางวิชาการที่ใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการตามมติของ ก.ม. มีดังนี้ คือ

ตำรา หมายถึง เอกสารที่ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะ ที่ได้เรียบเรียงอย่างมีระบบ เช่น ประกอบด้วยคำนำ สารบัญ เนื้อเรื่อง สรุป และการอ้างอิงที่ครบถ้วนสมบูรณ์ทันสมัย โดยจะต้องมีเนื้อหาสาระทางวิชาการอย่างถูกต้อง จัดพิมพ์ตามระบบ

ดร. มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ์ ได้บรรยายไว้ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติเรื่องการเขียนหนังสือ วิชาการจัดโดยมหาวิทยาลัยรามคำแหง ระหว่างวันที่ 13-14 กันยายน 2536 ณ โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่าถึง ความหมายของตำราใน

"ประสบการณ์จากการเขียนตำรา และเอกสารวิชาการ" ไว้ดังนี้

"คำนิยาม คำว่าตำรา ยังไม่เป็นที่เข้าใจตรงกัน ในวงการศึกษารวมถึงในวงการอื่นทั่ว ๆ ไป บางคนก็เข้าใจว่า ตำราคือหนังสือชนิดที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า textbook ซึ่งมีความหมายว่า เป็นหนังสือที่ครูอาจารย์ใช้สอนในระดับหนึ่งของระบบการศึกษา หนังสือชนิดนี้ถือว่าเป็นหลักในการสอนวิชานั้น ๆ และในการเขียนหนังสือชนิดนี้ ผู้เขียนจะต้องวางขั้นตอน เรียบเรียงสำนวนภาษา ใส่ภาพประกอบเพื่อสะดวกแก่การเรียนการสอน แต่ถ้าพิจารณาว่า ตำราในภาษาไทยมีความหมายกว้างกว่านั้น ในวัฒนธรรมไทย เรามีตำรามานานแล้ว ก่อนที่จะมีความสัมพันธ์กับชนชาติตะวันตก เช่น เรามีตำราพิชัยสงคราม ตำราพระคชลักษณ์ ตำราโหราศาสตร์ ตำราแพทย์ เป็นต้น"

ตำรา (Textbook): ในความหมายสากลดังที่ปรากฏใน Encyclopedia Americana นั้น ได้อธิบายไว้ดังนี้ ตำรา: Textbook หนังสือที่รวบรวมองค์ความรู้เอาไว้อย่างเป็นระบบและทำให้อ่านเข้าใจได้ง่ายเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ตำรานั้นจึงถือว่าเป็นเครื่องมือในการสอนที่สำคัญที่สุดที่นำไปใช้อยู่เสมอ เนื่องจากจะเป็นแหล่งที่จะบอกได้ว่าสอนอะไร มีเนื้อหาอย่างไร และสอนอย่างไร แม้ว่ามิวิทยุ ตำราก็ยังคงเป็นแหล่งสำคัญสำหรับโรงเรียนและวิทยาลัย จะเห็นได้ว่ามากกว่าครึ่งของหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในโลกนี้คือตำรา

ตำรา อาจหมายถึง สิ่งตีพิมพ์หลายชนิด ผลงานทั่วไปก็อาจเป็นตำราได้ ยกตัวอย่างเช่น ในสมัยกรีกโบราณได้ใช้บทกวีของโฮเมอร์ เพื่อการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดี ในประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามก็ได้ใช้พระคัมภีร์ไค้หร่านเป็นตำราเล่มพื้นฐานในโรงเรียนทั่วไป

ตำรา อาจหมายถึง ตำราเล่มเดี่ยวโดด ๆ หรืออาจจะเรียบเรียงออกมาเป็นชุด

สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ มักจะมีสื่อช่วยสอนประกอบไปด้วย เช่น เทปบันทึกเสียง แผ่นเสียง ภาพเลื่อน (slide) แถบฟิล์ม, หุ่น และแผนที่ สำนักพิมพ์ในสหรัฐก็มักจะเรียกสิ่งตีพิมพ์ที่มีอุปกรณ์ประกอบเหล่านี้ว่าเป็น ตำรา เช่นกัน

“ตำรา” หมายถึง หนังสือที่ให้ความรู้ทางวิชาการ (ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นหนังสือใช้ในระดับใด อาจเป็นหนังสือที่ใช้ด้วยกันได้หลายระดับ) ใช้ในการเรียนการสอนในหลักสูตร และการเรียนรู้นอกหลักสูตรการศึกษาตามระบบ

ก่อนจะเขียนเอกสารวิชาการประเภท หนังสือหรือตำรา ควรจะต้องพิจารณาและตอบคำถามดังต่อไปนี้ให้ได้เสียก่อน

1. จะเขียนหนังสือ/ตำรา ประเภทไหน
2. จะเขียนเพื่อวัตถุประสงค์อะไร
3. จะลงมือเขียนเมื่อใด
4. จะเขียนอย่างไร ภาษาอะไร
5. ผู้อ่านเป้าหมายคือใคร
6. จะไปพิมพ์ที่ไหน อย่างไร จำหน่ายจ่ายแจกอย่างไร

เขียนหนังสือนี้ทำไม (Why to write ?)

หลายท่านคงมีคำถามอยู่ในใจว่าจะเขียนบทความ หรือ เรียบเรียงหนังสือไปเพื่อวัตถุประสงค์อะไร คำตอบก็มีอยู่มากมายหลายวัตถุประสงค์ หรืออาจมีวัตถุประสงค์เพียง 1-2 ข้อก็ได้ ดังนี้

1. เขียนเพื่อต้องการสื่อสารกับผู้อ่าน (ต้องการขายความคิด)
2. เขียนเพื่อต้องการที่จะทำให้ความคิดของตนกระจ่างชัดขึ้น
จากการเขียนเรื่องราวทางวิชาการนั้น (ขยายความคิด)
3. เขียนเพื่อให้ผู้อ่านได้รู้ซึ่งถึงคุณค่าทางวิชาการของศาสตร์สาขานั้น ๆ
4. เขียนเพื่อให้เป็นแหล่งขององค์ความรู้ที่ผู้สนใจในศาสตร์สาขานั้น
5. เขียนเพื่อเป็นงานอดิเรก เขียนให้เกิดความเพลิดเพลินทั้งตนเองและผู้อ่าน (เขียนเพราะอยากเขียน สนองตัณหาของตนเอง)
6. เขียนเพื่อนำไปประกอบการประเมินความรู้ความชำนาญ (ตำแหน่ง)
7. เขียนเพื่อเพิ่มพูนรายได้ (นักเขียนอาชีพ)

การวางเค้าโครง

ผู้พิมพ์ต้องพิจารณาว่าน่าจะมีเนื้อหาอะไรบรรจุอยู่ในหนังสือเล่มนี้บ้างจึงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านมากที่สุดและโดยทั่วไปจะกำหนดโครงเรื่องไว้ก่อนจึงจะลงมือเขียน

จัดวางบท วางตอน ให้สอดคล้อง สอดรับ เลื่อนไหล

ไม่ล้าหลัง ย้อนไป ย้อนมา ให้เนื้อหาครอบคลุมตามชื่อหนังสือ

จะเริ่มเขียนอย่างไร *How to begin to write?*

การที่จะเขียนงานทางวิชาการนั้นผู้เขียนจะต้องมีขั้นตอนในทางปฏิบัติดังนี้

1. กำหนดประเภทและลักษณะของงานที่จะเขียนและผู้อ่านเป้าหมาย
2. กำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเขียน
3. วางเค้าโครงของงานที่จะเขียน

4. จัดวางตัวผู้เขียน เขียนคนเดียวหรือเป็นหมู่คณะ ประชุมคณะผู้เขียน
5. จัดสรรผู้เขียนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและกำหนดตัวผู้ที่จะเป็นบรรณาธิการ ผู้ที่จะทำการพิสูจน์อักษร ผู้พิมพ์ต้นฉบับ
6. ติดต่อโรงพิมพ์สำนักพิมพ์ หรือผู้ที่จะสนับสนุนในการจัดพิมพ์ จัดจำหน่ายตลอดจนการวิเคราะห์ต้นทุนและราคาจำหน่าย

อ่านหนังสือเพื่ออะไร

หนังสือคืออาวุธ ยุทธศาสตร์	หนังสือคือนักปราชญ์ฉลาดสอน
หนังสือคืออรรถรสสร้างทกกลอน	หนังสือคือละครได้หย่อนใจ
หนังสือคือผู้ใหญ่ใส่คำพูด	หนังสือคือขุดพูดแทนได้
หนังสือคือเพื่อนคู่ทุกข์คู่ปลุกปลอบใจ	หนังสือคือบันไดใช้ปัญญา

จาก: วิจิต ณะปะยานนท์ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการอ่าน (ประเทศไทย), *Where RYT??* สังคมการอ่าน และสังคมการไม่อ่าน. ไข่มุกเล่มที่ ๕๐ ปี ไทย-เยอรมัน ๒๕๕๐ เพื่อศิษย์สายอักษร: กรุงเทพฯ: สมานชนบทเดือนกุมภาพันธ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. หน้า ๑๑๐-๑๑๕.

การเขียนบทความทางวิชาการ

